

שיחות אל־יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת במדבר

גליון 16

להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

מנין דפרשת במדבר כהכנה לקבלת התורה[°]

החיים והשלום וכל טוב סלה לכבוד תלמידי היקר ני"ו.

איתא במס' מגילה (לא:): 'תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבמשנה תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא, אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. בשלמא שבמשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה, אלא שבתורת כהנים, אטו עצרת ראש השנה היא. אין, עצרת נמי ראש השנה היא, דתנן ובעצרת על פירות האילן'. וע"ש בתוס' (ד"ה קללות שבתו"כ) 'לפי שאנו רוצים להפסיק ולקרות שבת אחת קודם ר"ה בפרשה שלא תהא מדברת בקללות כלל שלא להסמיך הקללות לר"ה, ומטעם זה אנו קורין במדבר סיני קודם עצרת כדי שלא להסמיך הקללות שבבחוקותי לעצרת'. וביאר בפרי צדיק (כי תבא אות יג), שאין די בתכלה שנה וקללותיה אלא צריכין נמי שתחול שנה וברכותיה, והקריאות של פר' נצבים ובמדבר הם כדי שתחול ברכת השנה. אך צריך ביאור איך חלה ברכת השנה בקריאות פרשיות הללו.

והנה קריאת פר' נצבים מובן, שקוראים 'אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם' (דברים כט, ט), ופשוט שהברכה הכי גדולה היא לזכות לעמוד לפני ה'. ובפרט לפי מה שביאר הגאון מקוויגלוב הי"ד שעיקר טהרת יוה"כ הוא 'כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו' (ויקרא טז, ל) דהיינו בזה שזוכים להיות 'לפני ה', עי"ז גופא

[°] מכתב זה מצאנו במחשב של רבינו זצ"ל, ונראה שהיה בדעתו לשלחו לתלמידיו כהכנה לשבועות ומתן תורה תשס"ב או תשס"ג. לדאבונו לא זכינו לגומרה של תורה כי לא נשלמה מעולם כתיבת אגרת הזאת ולא נשלחה במועדה. אם כי חסר המשך המכתב, אבל אין ספק שיש די והותר בחלק הזה שיש בידינו להיות לנו כהכנה דרבה לחג העצרת הבעל"ט. כמעט ולא נגענו בלשונו זולת כמה מראי מקומות ותיקונים קלים.

'תטהרו', שכשעומדים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה 'כל דינין מתעברין מינה וכל שולטני רוגזין ומארי דדינא כלהו ערקין ואתעברו מינה', שכל הקליפות וכל הטומאה והחטאים שנדבקו בו במשך כל השנה בורחין מפני אורו יתברך וכולן בטלין ומבוטלין, וה"נ ע"י שקוראים 'אתם נצבים' עצם הקריאה פועל שיהא ניצב לפני השם, כמו שמבואר יסוד זה כמ"פ בספרי רבי צדוק הכהן זי"ע (עי' צדקת הצדיק אות צח) שכל דבר שנכתב בתורה יש לו הכח והסגולה לפעול שיתקיים הדבר, ומשו"ה כשקורין קרי"ש אומרים 'שמע ישראל', ולכאורה היה לנו להתחיל 'ה' אלקינו ה' אחד', אלא שבקריאת התיבות שמע ישראל, פועל שישמע הישראל 'ער זאהל דערהערען' שה' אלקינו ה' אחד. ובפרט לפי מה מש"כ (פר"צ בא אות יא) עה"פ 'עולת שבת בשבתו' (במדבר כח, י), שכל שבת ושבת יש לה קדושה מיוחדת, דהיינו שמאיר בה אור התורה מהפרשה שקורין בה. וכשקורין 'אתם נצבים היום' הקריאה מעוררת ומשפיעה שיהא בכחו לעמוד לפני השם. ובפרט לפי המבואר בזה"ק (ח"ב לב:): 'היום דא יומא דראש השנה', א"כ ע"י הקריאה בשבת לפני ר"ה, 'דההוא יומא מתברכאן מיניה כל שיתא יומין', ו'כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין' (שם פח.), זוכה לעמוד לפני ה' בר"ה, וממילא כבר מעתה ספרן של חיים ומתים פתוחים לפניו, כלומר שהרשע שבו נכתב לאלתר למיתה שנתבטל לגמרי, והטוב שבו נחתם בספרן של צדיקים, והוא גופא התכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה בבת אחת ודו"ק.

אך צ"ב מהי הברכה בקריאת פר' במדבר, שתחל שנה וברכותיה קודם ר"ה דעצרת שדנין על פירות האילן. אך איתא במדרש (תנחומא תשא אות ג') 'בפרשת שקלים אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע משאני מת אין אני נזכר (עיי"ש במדרש שהוא מפני שאין משה רבינו נזכר בפרשה זו), א"ל הקדוש ברוך הוא חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאלו את עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן, ע"כ. ויש להבין הקשר בין פר' שקלים לזקיפת הראש. וביאר בפר"צ (שקלים א ועוד) דכללא הוא בכל הש"ס דכל דבר שבמנין אינו בטל (עי' ביצה ג:), והביאור בפשטות שדבר שאינו חשוב אין מונין אותו אלא מוכרים אותו באומד, ואם יש לך פרי

שמונין אותו זהו סימן על חשיבותו ואינו בטל, ממילא מובן שהמנין שמנו ישראל בפרשת כי תשא, זה גופא מורה שכאו"א מישראל הוא דבר שבמנין וחשוב בעיני הקב"ה. ואפי' אם עושה חשבון הנפש ומתבונן במצבו ומגיע לסיכום שחלק הטוב שבו בטל במיעוטו, טעות היא בידו וההלכה מכחישתו, שהרי הוא דבר שבמנין וחשוב ואין שייך אצלו ביטול כלל ודו"ק.

אך כד מעיינת שפיר בלשון הפסוק תראה שהמנין אינו רק כדי שלא יתבטלו, אלא הקב"ה אמר למשה 'כי תשא את ראש בני ישראל' (שמות ל, יב), וכן בפרשת במדבר כתיב 'שאו את ראש כל עדת בני ישראל' (במדבר א, ב), שהכוונה בפשטות הוא לנשא ראש כל אחד ואחד מישראל, שכל אחד מישראל הוא בנשיאות ראש לגבי חברו, הוא דגול ומנושא באיזה דבר מה שאין בכל ישראל כמותו בדבר זה. וזו הכוונה ד'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט, ו), שכל העם הם מלכים, שיש בכאו"א ענין שבעבורו מתאים לו השם מלך. וא"כ זהו חלות הברכה בקריאת פר' במדבר, שע"י קריאת המנין מאיר בנפש כאו"א שהוא דבר שבמנין וחשוב ולא נתבטל קדושתו ושורשו, ולא עוד אלא הוא ראש ומלך באיזה ענין. וע"י שנקלט במוחו ולבו הארה זו בשבת קודם החג, בכוחו ויכולתו לעמוד בחג השבועות במצב של 'ויחן שם ישראל' כאיש אחד בלב אחד (עיי"ש רש"י ד"ה ויחן), ע"י שכאו"א מרגיש ויודע שיש בו דבר שאין בחברו ויש בחברו דבר שאין בו, הוי בגדר 'זה אינו יכול וזה אינו יכול' וכולם צריכים אהדדי, ועי"כ כולן מתאחדין בקשר אמיץ, מאחר שחיותו ושלמותו תלוי בחברו. ומובן בזה מה דאיתא במדרש (בר"ר פ"ע ט) 'אילו היו ישראל חסרים עוד אחד לא היו מקבלים את התורה', דכמו בס"ת שחסר אות אחת פסולה ה"נ אם היה חסר אחד מישראל לא היה מתן תורה, שצריכים שלמות קדושת ס' רבוא נשמות ישראל, ולפי הנ"ל הביאור הוא שצריכין הנשיאות ראש של ס' רבוא, המעלה של כל אחד ואחד, וע"י קדושתם המשיכו התורה לארץ.

והנה בין בפרשת נצבים ובין בפרשת במדבר יש כלל ופרט, אתם נצבים היום כולכם - כלל, ראשיכם שבטיכם וגו' עד חוטב עציך ושואב מימך - פרט. וה"נ בפרשת במדבר מונה כל פרט ופרט (פסוק כ), ומונה נמי מספר

הכללי שבכל שבט ושבת (פסוק כא), ומספר הכללי של ס' רבוא נפשות (פסוק מו). אך כד דייקת תראה שבפר' נצבים הכלל קודם ואח"כ מונה הפרטים, ובפר' במדבר מונה הפרטים עד שמגיע לחשבון הכללי, והלא דבר הוא. לכאורה הביאור הוא דבראש השנה מחמת אימת הדין הפרט מיוחד להראות את עצמו, וכמש"כ 'למה תתראו' (בראשית מב, א), ש'כשאני לעצמי מה אני' (אבות פ"א מי"ד), ורוצה להיחבא בתוך הכלל, ומחמת זכות הכלל ניצול גם הפרט, ונכתב לחיים טובים ארוכים ולשלום, וזו הקריאה שקוראים אז 'אתם נצבים היום כולכם' וע"י הכלל ניצולים כל הפרטים עד שואב מימך. אבל קודם קבלת התורה נתקיים ה'אם אין אני לי מי לי' (שם), כמו במשל הס"ת, שהסופר כותב כל אות ואות בדיו ע"ג קלף בדקדוק רב עם כל הדינים ופרטי דינים, לשמה, מוקף גויל, תגים, חסרות ויתרות וכו' וכוונות מיוחדות לכל אות ואות, ואחר שיש לו ס' רבוא אותיות כתובות בכשרות ובדקדוק, חל על הספר דין ספר תורה עם כל הדרו קדושתו ושלמותו, ה"נ בהנמשל בכלל ישראל, אחר שכל נשמה ונשמה מעובדת ומוכשרת בדקדוק, ונתגלה הנשיאות ראש אצל כאו"א, על ס' ריבוא נשמות אלו חל שם כלל ישראל הראוי להשראת השכינה, ובכוחה להוריד ולהמשיך התורה פה למטה כמש"כ 'וירד ה' על הר סיני' (שמות יט, כ). ומשו"ה בפרשת במדבר - שהיא ה'ברכה' שקורין בשבת לפני מתן תורה- מונים הפרט, דהיינו בירור כל יחיד ויחיד, אם הוא בכשרותו ושלמותו ואם הוא ראוי להיכלל בהכלל, ואחר בירור ובדיקת כל הפרטים זוכים לחשבון הכללי ס' רבוא נשמות ישראל, הספר תורה בשלמותו וקדושתו והדרו.

ובאמת זו העבודה דימי הספירה, עבודה מצד הפרט 'שתהא ספירה לכל אחד ואחד' (מנחות סה:). ומשו"ה עיקר המצוה הוא בחדש אייר, דהרי חודש ניסן הוא עבודה מצד הכלל, 'במורא גדול זה גילוי שכינה', שנתגלה הקב"ה לכלל ישראל בגילוי רב ועצום, ובחדש סיון ג"כ הלא 'אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים' (דברים ד, לה), שבקע כל הרקיעים עד למעלה, ולמטה עד התהום, וראו כולם שאין עוד מלבדו (עי"ש רש"י ד"ה הראת), אך חודש אייר הוא עבודה מצד הפרט, שכאו"א סופר מנינו לבדו. והעומק שבלייל פסח וכן בקריעת ים סוף ראו כולם יד ה' אך עדיין לא היה

בקנין גמור בנפשם, ומשום הכי נעלם ונתכסה הקדושה והאור שהיה להם, ובשעת מתן תורה זכו לה ע"י עבודת הספירה, לקנות בקנין גמור מה שראו בפסח. אך ידוע ד'כלל ופרט אי אתה דן אלא כעין הפרט' (ברייתא דר' ישמעאל), וכמו"כ בענינינו הקנין בשבועות אינו אלא כעין הפרט שקנה בנפשו בעבודתו הפרטית בימי הספירה בחודש אייר, וזהו המנין של פרשת במדבר דפירט הכתוב קודם הפרט, שכ"א יעבוד על הפרט שלו, וע"י שיהיה לו קנין נפשי בחלקו בתורה ובממלכת כהנים כך יזכה בחג השבועות להיכלל לתוך הכלל ושיתקדש האות הפרטי שלו בקדושת ספר תורה של כנסת ישראל.

וזו הכוונה דחדש אייר נקרא חודש זיו (ר"ה יא.), דבאמת יש לו כמה פירושים, שהוא הזמן שהעולם נתון בזיו נהדר, בהתחדשות הבריאה, לבלוב ופריחת האילנות וצמיחת הפירות, וכן בנפש האדם זה מוליד צמיחה והתחדשות. אך איתא מהאבני נזר (שמ"ש שמיני תרע"ב) שענין חדש זיו הוא, דהרי חודש ניסן מזלו טלה ואייר מזלו שור (ספר יצירה פ"ה ב), ובצאן מצאנו 'ראשו של זה בצד זנבו של זה' (שבת קיט:): 'ואין להם אלא קול אחד וכולן בטלין להרועה', וכמו"כ בניסן היתה התגלות כללית, שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וכולן נעשו בטלין ומבוטלין, אך עבודת חדש אייר היא לעבוד בעצמו כל אחד ואחד לבדו בכח ההארות שהשיג בניסן, וזהו העומק במזלו שור, כמו 'ידע שור קונוהו' (ישעיה א, ג), שיש השגה לכל אחד כפי דרגתו והשגתו, וזה הביאור בחודש זיו, דעבודת החדש הוא לעבוד על האורות דניסן ואנו נהנים מזיו קדושתו של חודש ניסן, והבן.

והנה אף שאני יודע שהמכתב יגיע לכם בערב יו"ט, ושוא תחשבו הרי כבר איבדנו עבודת הפרט, ומה אפשר לעשות עכשיו שכבר הגיע ערב יו"ט, ולא נשאר שום זמן לעשות מאומה. אך כבר ידעתם בוודאי מה שאמר המגיד מקאזוניץ זי"ע (עבודת ישראל פסח ד"ה מיום הביאכם) עה"פ (ויקרא כג, טז) 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום', וז"ל 'רצה לומר כשלא עשה תשובה ולא העיר את עצמו תיכף בתחילת ספירת העומר אל יאמר שאין לי עוד תקוה, אלא 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו' רצה לומר כל זמן שיש אפילו יום אחד מהספירה תספרו, רצה לומר תוכל להאיר

ביום זה כל החמשים יום על ידי תשובה, עכל"ק. הביאור בזה הוא שאין הכוונה דע"י העבודה שבפרט עיד"כ קונה האורות דניסן לקנין עצמי, אלא בוודאי הקנין הוא מתנה מלמעלה, והעבודה שע"י הפרט הוא רק תנאי בדבר לזכות מלמעלה להאור כי טוב, וממילא מובן שאפי' ע"י עבודה כל דהו, עם פתח קטן כחודו של מחט, ובתנאי שיהא מפולש מעבר אחד למשנהו -כאזהרת הרבי מקאצק זי"ע, מספיק בזה שיפתחו לו פתח שעגלות וקרונות נכנסים לתוכו.

ובזה יבואר כוונת הפסוק 'אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כ, ב), והקשה האבן עזרא (שם ד"ה שאלוני ריה"ל) למה לא כתיב אשר בראתיך, שהוא פלא יותר גדול מיציאת מצרים, דהוה בריאה יש מאין. אמנם י"ל עומק כוונת הפסוק ללמדנו בא שהגילוי של 'אנכי' שהאדם זוכה בעת מתן תורה הוא כפי יציאתו ממצרים, כלומר דיבר לכל יחיד ויחיד, אנכי ה' 'אלוקיך', כפי שאתה יצאת ממצרים ועבדת עבודתך במשך ימי הספירה כך תזכה כעת להשגת הבורא.

ומשו"ה סופרים הספירה להנפת העומר, הגם שעיקר כוונת הספירה לספור ליום מתן תורה כדאיתא בחינוך (מצוה שו), אך למעשה ספרו לקרבן העומר ולא למתן תורה וכמו שהעיר החינוך שם. והכוונה בזה, שהבינו העומק שמתן תורה תלוי בהקרבת העומר דהיינו הנפת העומר, השעורים, המאכל בהמה, הבהמיות שבנפש. וזה היה המחלוקת בין החכמים להצדוקים מה הכוונה בממחרת השבת (עי' מנחות סה.), דלדעת הצדוקים היינו שבת בראשית, פי' דלדעתם טענו שמתן תורה אין לה שום שייכות לעבודת האדם מלמטה אלא הכל מאתערוותא דלעילא כמו שבת בראשית, ואין מעלה ומוריד בזה עבודת האדם, וזה מתאים לחטאם הנתעב שכפרו בתושבע"פ, שזהו חלק התורה שהאדם מחדש בעצמו, והיינו כנ"ל שטענו דלגבי התורה אין עבודת האדם מוסיף או מגרע כלום, ודו"ק. אבל החכמים הבינו דממחרת השבת הכוונה למחרת הפסח, דישאל קדשינהו לזמנים (עי' ביצה יז.), דהקדושה נובעת מעבודת האדם, ואה"נ שהתורה נקטה בלשון שבת, ולהורות בא שידע האדם שאפילו מה שפעל בעבודתו זה ג"כ רק ע"י הסיוע מלמעלה, והבן.

ובאמת על נקודה זו סובב והולך כל המשך הד' פרשיות, וכן המשך העבודה דניסן, פסח ושבועות והימים בינתיים, כמו שיבואר. דהנה ידוע מה שכבר דברנו כמה פעמים מש"כ הגאון מקוויגלוב הי"ד (כי תשא ד"ה ענין מחצה"ש) בביאור מצות מחצית השקל שמונעת מגפה בפקוד אותם, דמנין היינו שמפריד הכלל לפרטים מיוחדים שכל אחד הוא דבר מיוחד לעצמו, וממילא יש ח"ו חשש נגף, שכשהוא כלול בתוך הכלל אין לו לפחד, אבל 'כשאני לעצמי מה אני', והעצה לזה הוא לפקוד אותם ולצרפם ביחד, דהא במחצית השקל קנו קרבנות ציבור (מגילה כט:), נמצא שהמנין לא רק שלא הפריד אותם, אלא אדרבה איחד אותם וכללם בתוך הכלל. והא דנצרכו מקודם למנין דהיינו להפריד כל יחיד ויחיד, ואח"כ לחזור ולכוללם ע"י מחצית השקל, הוא מפני שצריך לזכות להיכלל בתוך הכלל, וע"י שכאן"א עושה עבודתו בפרטיות, מבין עצמו ועובד על עצמו, אז זוכה ליכנס וליכלל בתוך הכלל, וזהו עומק כוונת המשנה הנ"ל באבות 'אם אין אני לי מי לי', שאם אינו עובד עם עצמו אינו כלום, אבל צריך לידע שהתכלית הוא 'כשאני לעצמי מה אני', שהתכלית היא שנכלל ונקלט בתוך הכלל.

ועי"כ זכינו לשבת זכור, מחיית עמלק, שידוע שקליפת עמלק לא שלטה אלא ב'הנחשלים אחריו' (דברים כה, יח). אותן שפלטן הענן (תנחומא תצא אות י), אמנם בני ישראל שהיו בתוך הענן לא שלטה בהם עמלק, דע"י שנכלל בהכלל ונקלט בהענן אין לו לפחד מעמלק. אך באמת בשבת זכור זכינו לא רק להשמר מעמלק שלא ישלוט בנו, אלא גם זכינו 'למחות' עמלק לגמרי, שידוע מה שאמר הרבי מקאצק זי"ע (עי' אמת ואמונה אות עא) על מה שאמר הכתוב 'כי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעתם בחצוצרות וגו' ונושעתם מאויביכם' (במדבר י, ט), ובדברים (כא, י) כתיב 'כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלהיך בידך', תיכף ומיד במשמע, שאין צריך שום השתדלות ותרועת חצוצרות. וביאר הרבי מקאצק שאם יוצאים למלחמה על האויב כשלא נכנס עדיין בגבולנו, אז הישועה בטוחה, 'ונתנו ה' אלוקיך בידך', אבל כשהובקעה העיר, היינו שהאויב כבר נכנס בגבולנו, אז צריכין ישועה גדולה 'ותקעתם בחצוצרות', וכולי האי ואולי 'ונושעתם מאויביכם' ודו"ק. והכי נמי כשנכללים בתוך

הכלל אז אין לפחד מעמלק כנ"ל, ואפשר לצאת עליו במלחמה קודם שיכנס בגבולנו ועי"כ זוכין ל'ונתנו ה' אלוקיך בידיך' שנמחק שמו לגמרי אכי"ר. ועי"כ זוכים לטהרתם של ישראל בפרשת פרה, ולהתחדשות של חודש ניסן פרשת החודש, שבו קוצרין התבואה חדשה, ושבנו נולדו זיותני עולם דהיינו האבות הקדושים (עי' מגילה יא.), ולענינינו היינו שנתעורר אצל כל אחד ואחד ירושת אבותיו בהתחדשות, בבחינת 'אני היום' ילדתיך' (תהילים ב, ז), וכמו דאיתא בר"ה (ב.) דלמלכי ישראל מונים מניסן, הכוונה למלך ישראל וגואלו [הקב"ה], מתחדשת מלכותו בניסן, ואף שבעצם חידוש מלכות שמים הוא בר"ה דאז ממליכין ומקבלין מלכותו בעולם, 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך וכו' וידע כל פעול כי אתה פעלתו' (תפלת ר"ה), אמנם זהו המלוכה על העולם בכללות, אבל המלוכה בפרטות על עם ישראל 'מלך לב העם' שיש בתוך כאו"א מישראל, זהו נתחדש בניסן דוקא ודו"ק. וכל זה לזכות ליציאת מצרים, לבא ולהגיע בליל התקדש החג, לשמוע ב'לב' ה'אנכי ה' אלוקיך - אשר הוצאתיך מארץ מצרים' (שמות כ, ב), שע"י היציאה מארץ מצרים נקבע בלבנו אחדות ה' יתברך שמו.

ע"כ מצאנו באמתחת כתביו, וחבל על דאבדין